

**В.В. Лопушанська, канд. екон. наук, старш. викладач
Миколаївський національний аграрний університет**

АНАЛІЗ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГАЛУЗЕЙ РОСЛИННИЦТВА У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Постановка проблеми. Проблема формування конкурентоспроможності рослинницької продукції в сучасних умовах набуває особливої актуальності внаслідок зростання національної відкритості нашої економіки та посилення конкуренції на міжнародному ринку. Обраний Україною шлях до світового економічного простору вимагає підвищення конкурентоспроможності продукції вітчизняних аграрних підприємств. На сучасному етапі розвитку економіка України характеризується нестабільністю, зниженням якості і конкурентоспроможності продукції за умов посилення конкуренції з боку іноземних виробників. В той же час конкурентний потенціал економіки України є достатньо високим. Його формують такі чинники, як: значні розміри родючих ґрунтів; наявність висококваліфікованих трудових ресурсів при порівняно низькій вартості робочої сили; вигідне географічне положення і транспортна інфраструктура; науково-технічний потенціал. Постає проблема відшукування ефективної методики оцінювання наявного рівня конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції, підприємств аграрного сектора та окремих галузей їх діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням конкуренції на регіональному і світовому рівнях та конкурентоспроможності продукції, підприємства і галузі присвячено багато робіт зарубіжних та вітчизняних вчених. Проблеми конкурентоспроможності як економічної категорії та її практичні аспекти у галузях сільського господарства досліджують вітчизняні науковці: В. Андрійчук, В. Геєць, С. Кваша, А. Ключник, О. Кондратюк, В. Олійник, П. Саблук, О. Шебаніна та ін. Але, незважаючи на велику кількість наукових досліджень з обраної тематики та на широке коло розглянутих проблем, проблема оцінювання рівня конкурентоспроможності саме у галузевому аспекті на рівні підприємств аграрного сектора економіки і нині є актуальною. Необхідність використання нових підходів до оцінювання й аналізу у цій галузі зумовлює подальші наукові пошуки.

Метою дослідження є обґрунтування методики оцінювання конкурентоспроможності рослинницьких галузей у сільськогосподарських підприємствах на основі використання порівняльних нормованих індексів та аналіз досягнутого рівня конкурентоспроможності підприємств Миколаївської області із застосуванням вищезазначеної методики.

Основні результати дослідження. Конкурентоспроможність галузі може бути охарактеризована як економічна категорія, що відображає стан об'єкта оцінки в умовах ринку та переваги над іншими підприємствами, галузями всередині країни та за її межами, які зацікавлені в досягненні тієї самої цілі в умовах обмеженості необхідних ресурсів. Внутрішня конкурентоспроможність галузі для підприємства – здатність певної стратегічної зони господарювання виробляти продукцію, норма прибутку від реалізації якої більша, ніж норми прибутку інших галузей на одиницю витрачених ресурсів. Особливості сільськогосподарського виробництва та характер його продукції не дозволяють у незмінному вигляді використовувати розроблені методики оцінки конкурентоспроможності промислової продукції.

Аналіз конкурентоспроможності галузей рослинництва у сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області доцільно розпочати, визначивши, що саме слід уважати внутрішньою конкурентоспроможністю галузі в сільськогосподарському підприємстві. Галуззю (видом діяльності) прийнято називати частину виробництва, яка відрізняється від інших кінцевою продукцією, засобами виробництва (предметами і знаряддями праці), професійним складом працівників, які мають відповідні навички, технологічними процесами й організацією виробництва у межах підприємства [2].

Внутрішня конкурентоспроможність галузі трактується як конкурентоспроможність виробництва всередині підприємств, які організують свою діяльність на сполученні галузей [1]. Вона означає переважне право того чи іншого виду агробізнесу чи стратегічної зони господарювання (стратегічних бізнес-одиниць) на виробництво за умов ефективного використання ресурсів і капіталу, і визначає її власне сільгосптоваровиробник.

До факторів впливу на конкурентоспроможність віднесено виробничо-ресурсний потенціал підприємства, спеціалізацію підприємства, частку виручки від реалізації продукції галузі у загальній виручці підприємства, ринкову частку підприємства на рівні району, області, держави, рентабельність виробництва, рентабельність продажу, цінову конкурентоспроможність, рівень товарності продукції галузі, технологічний рівень виробництва продукції, якісні характеристики товару. Тобто оцінка

конкурентоспроможності основних галузей рослинництва включає аналіз і оцінку рівня конкурентоспроможності товарної продукції та аналіз і оцінювання показників ефективності її виробництва у конкретних підприємствах порівняно із загальногалузевими показниками у районі та області.

Виділення системи показників є найважливішим етапом роботи з оцінювання конкурентоспроможності через їх велику кількість і необхідність урахування тією чи іншою мірою. Ці показники повинні відобразити зміст самого процесу відтворення, їх групування має здійснюватись з урахуванням характеристик наявності ресурсів, ефективності їх використання у процесі виробництва, характеристики отриманої продукції, її розподілу та споживання. Тільки у цьому разі буде забезпечена цілісність системи показників. Пропонуємо виділити три стадії для формалізації процесу оцінювання конкурентоспроможності галузей рослинництва: діяльність підприємства в цілому, стадія виробництва продукції (технологічна конкурентоспроможність), стадія реалізації товарної продукції (економічна конкурентоспроможність). На підставі запропонованої схеми в ролі початкових розглянемо такі основні показники для аналізу виробництва і реалізації рослинницької продукції: частка виручки від продажу цього виду продукції у загальній виручці підприємства, повна собівартість (виробнича собівартість плюс витрати на реалізацію) 1 ц продукції, грн, кількість товарної продукції на 1 га посівної площі, грн, витрати праці на виробництво 1 ц продукції, люд.-год, рівень рентабельності виробництва, %, питомий маржинальний прибуток, рівень рентабельності продажу, %, ринкова частка реалізованої продукції підприємства на рівні району та області, % [1-4]. Обґрунтуємо доцільність вибору цих показників.

Частка виручки від продажу цього виду продукції у загальній виручці підприємства вказує на спеціалізацію підприємства, дозволяє визначити роль галузі у формуванні товарного фонду підприємства, у формуванні прибутку. Собівартість одиниці продукції є комбінацією часткових показників конкурентоспроможності. Трудомісткість характеризує рівень технологічної конкурентоспроможності, а рівень рентабельності виробництва – економічної. Вихід товарної продукції з 1 га можна віднести до обох видів конкурентоспроможності, він відображає врожайність, рівень товарності продукції і її ціну. Рівень товарності залежить від напряму, спеціалізації та концентрації виробництва, ступеня його інтенсифікації, рівня виробництва продукції на 100 га сільськогосподарських угідь. За інших рівних умов високоінтенсивні

спеціалізовані господарства досягають більш високого рівня товарності порівняно з екстенсивними і неспеціалізованими. Підвищення товарності виробництва позитивно впливає не лише на обсяг товарної продукції, а й на прибуток, рентабельність і на зміцнення економіки господарства у цілому. Питомий маржинальний дохід на одиницю продукції вказує на приріст прибутку від випуску кожної додаткової одиниці продукції, тобто є індикатором того, який саме вид продукції найбільше впливає на загальний дохід підприємства. На основі здобутих результатів можна обрати групу найвигіднішої продукції, частка якої найбільша в загальній конкурентоспроможності підприємства.

Рівень рентабельності продажу характеризує цінову конкурентоспроможність продукції і розраховується через ціну продукції і її повну собівартість, тому виключимо її з розрахунків. Ринкова частка реалізованої підприємством продукції (у вартісному обчисленні) визначеної галузі рослинництва у загальному обсязі реалізованої продукції підприємств району та області характеризує потенційні конкурентні переваги підприємства [10].

Таким чином, ми намагалися визначити перелік показників, які характеризують рівень зовнішньої і внутрішньої конкурентоспроможності у їх системному поєднанні. Всі розрахунки необхідно виконувати за схемою, що наводить В.В. Олійник [9]. Модель послідовності оцінювання конкурентоспроможності передбачає три етапи.

Перший етап: збір початкових показників (повна собівартість 1 ц оцінюваного виду продукції для досліджуваного підприємства та в середньому по області, вихід товарної продукції з 1 га посівної площі, питома вага виручки від продажу виду продукції у загальній виручці для досліджуваного підприємства та в середньому по області й інші вищенаведені показники).

Другий етап: розрахунок нормованих індексів по кожному з наведених показників. Для зіставлення показників, які мають різний вимір, застосуємо метод нормування показників стосовно відповідних середніх по області чи району, тобто розрахуємо індекси по кожному з вищенаведених параметрів. Нормовані індекси для часткових показників моделі розраховували як відношення показника, що спостерігається на підприємстві, до середнього значення цього показника по області. Ринкову частку підприємства розраховуємо через загальну вартість і загальний обсяг продукції галузі, реалізованої на ринку. На основі індексів виходу товарної продукції, собівартості і частки реалізації розраховуємо сукупний показник ефективності виробництва:

$$K_{ij} = \frac{ISP_{ij} \cdot IUW_{ij}}{IC_{ij}}, \quad (1)$$

де i – номер господарства, для якого здійснюють оцінку ($i = 1..N$, N – кількість господарств району); j – галузь виробництва продукції рослинництва ($j = 1..M$, M – кількість видів виробництва на підприємстві); K_{ij} - показник ефективності виробництва; IC_{ij} – індекс собівартості j -ї галузі виробництва рослинницької продукції в i -му підприємстві; IUW_{ij} – індекс частки виручки від продажу j -го виду продукції у загальній виручці i -го підприємства.

Третій етап: обчислено п'ять показників, за якими розраховуємо часткові відносні бали оцінки конкурентоспроможності галузі на підприємстві як відношення значень цих показників для окремого підприємства до значення показника, який є найкращим для підприємств області: відносний бал конкурентоспроможності продукції оцінюваної галузі рослинництва в досліджуваному підприємстві за ефективністю виробництва; відносний бал конкурентоспроможності продукції за трудомісткістю та ін.

Сукупний бал конкурентоспроможності продукції рослинництва визначаємо методом зваженої суми балів конкурентоспроможності за частковими показниками, який широко використовують у ринкових дослідженнях [1,4]:

$$GB_{ij} = \sum_{l=1}^5 a_l \cdot Bl_{ij}, \quad (2)$$

де GB_{ij} – сукупний бал конкурентоспроможності продукції j -ї галузі рослинництва в i -му підприємстві; Bl_{ij} – відносний бал конкурентоспроможності за l -м частковим показником виробництва j -ї галузі рослинництва по підприємствах області; a_l – відносна вага l -го часткового показника.

Визначення узагальнювального показника пов'язано з необхідністю забезпечення порівнянності результатів для об'єктів аналізу. Це зумовлено тим, що в процесі виробництва та реалізації задіяні різні види ресурсів, наявність і сполучення яких у порівнюваних об'єктах неоднакове. У зв'язку із цим оцінені показники мають різний ступінь впливу на загальний бал конкурентоспроможності, тобто необхідно визначити вагові коефіцієнти показників в оцінці конкурентоспроможності галузей рослинництва.

Для цього групи експертів провели оцінювання показників конкурентоспроможності, у результаті чого отримали вектор відносних вагових коефіцієнтів для кожної оцінюваної галузі (за методикою обробки даних експертного опитування, що наведена в роботі Б. Грабовецького [3]) за допомогою пакета математичної обробки даних MathCad. Ми виконували розрахунки для галузей рослинництва, що мають найбільшу питому вагу, для ряду підприємств різних районів Миколаївської області з урахуванням каналу реалізації продукції, тобто на ринку та за іншими каналами. Відносні вагові коефіцієнти при показниках у загальному балі конкурентоспроможності для зерновиробництва становили $V_1 = 0,417$, $V_2 = -0,106$, $V_3 = 0,253$, $V_4 = 0,352$, $V_5 = 0,084$.

Для розрахунку загальних балів конкурентоспроможності у різних галузях в ролі початкових були використані дані статистичної звітності сільськогосподарських підприємств (форми № 50-сг, № 29-сг) та дані Головного управління статистики у Миколаївській області. Дослідження проводили для всіх господарств області, які надавали статистичну звітність. Наведемо приклад розрахунку сукупного індексу конкурентоспроможності галузі зерновиробництва для господарств різних районів, які є типовими у своєму районі за розмірами виробництва і представляють вибірку за структурним розподілом господарств за розмірами грошової виручки. Показники конкурентоспроможності для обраних господарств наведено у табл. 1. У досліджуваних господарствах найвищий бал конкурентоспроможності виробництва зернових за наведеною методикою розрахунку має ПОСП ім. Суворова Снігурівського району (7,07), що пояснюється найвищим виходом товарної продукції з 1 га, високим рівнем питомого маржинального прибутку та ефективністю виробництва. Найнижчий бал має ТОВ "Агрофірма "Лиманський" Очаківського району (-4,98) через найвищий рівень витрат на продукцію.

Використовуючи наведену модель, отримано індекс сукупної конкурентоспроможності зерновиробництва, виробництва насіння соняшнику та вирощування ріпака в середньому за 2009–2011 рр. для всіх сільськогосподарських підприємств Миколаївської області, які надавали статистичну звітність. Проаналізовано обчислені результати з використанням інструментальної геоінформаційної системи MapInfo Professional. У результаті виробництво основних галузей рослинництва розподілили за зонами відповідно до рівня конкурентоспроможності по районах області (рис. 1-2).

Загальні бали конкурентоспроможності зерновиробництва у вибраних господарствах Миколаївської області за 2009-2011 рр.

Назва господарства, район	Відносні часткові бали конкурентоспроможності					Загальний бал конкурент оспромож ності GB
	B1 – за ефектив- ністю виробниц тва	B2 – за трудоміст кістю	B3 – за маржи- нальним доходом	B4 – за рентабель ністю виробниц тва	B5 – за ринковою часткою	
ЗАТ "Оберіг" Арбузинського району	6,361	10,095	4,585	3,611	0,292	4,038
СТОВ "Світоч" Баштанського району	2,738	13,333	2,463	9,164	0,434	3,614
ТОВ ім Кл. Петровського Березанського району	3,602	13,190	2,924	-4,739	4,227	-0,469
СТОВ "Соціалізм" Березнегуватського району	1,572	13,571	4,816	7,903	0,661	3,273
ПП "Агрофірма «Вікторія» Братського району	6,310	11,524	5,875	1,722	0,617	3,554
ТОВ "Дружба" Вознесенського району	6,551	12,762	2,191	0,216	10,00	2,849
СТОВ "Агрофірма «Укра- їна» Врадіївського району	4,005	10,810	1,461	4,445	7,040	3,050
ВАТ "Племзавод «Шляховий» Доманівського району	6,633	10,476	5,305	-0,860	2,280	2,886
СТОВ "Агротемп" Єланецького району	3,152	10,000	6,726	8,728	0,259	5,050
ДП "ДГ «Еліта» Жовтневого району	3,016	10,048	3,682	3,913	0,952	2,581
СТОВ «Відродження» Казанківського району	6,555	12,286	10,000	4,235	6,075	5,962
ПОСП "Свобода" Кривоозерського району	2,099	10,857	3,335	2,202	0,466	1,383
ПОСП "Золота нива" Новобузького району	0,441	10,524	2,223	4,153	0,664	1,148
СЗАТ ім. Т. Г. Шевченка Новоодеського району	5,317	12,381	6,069	2,699	1,845	3,545
ТОВ "Агрофірма «Лимансь- кий» Очаківського р-ну	0,086	12,429	-11,960	-2,100	0,822	-4,978
АТВТ "Первомайський АГРОХІМ" Первомайського району	4,101	11,095	4,285	2,023	0,266	2,353
ПОСП ім. Суворова Снігурівського району	10,000	11,048	8,685	4,762	2,287	7,065

Джерело: власні дослідження на основі звітних статистичних форм підприємств

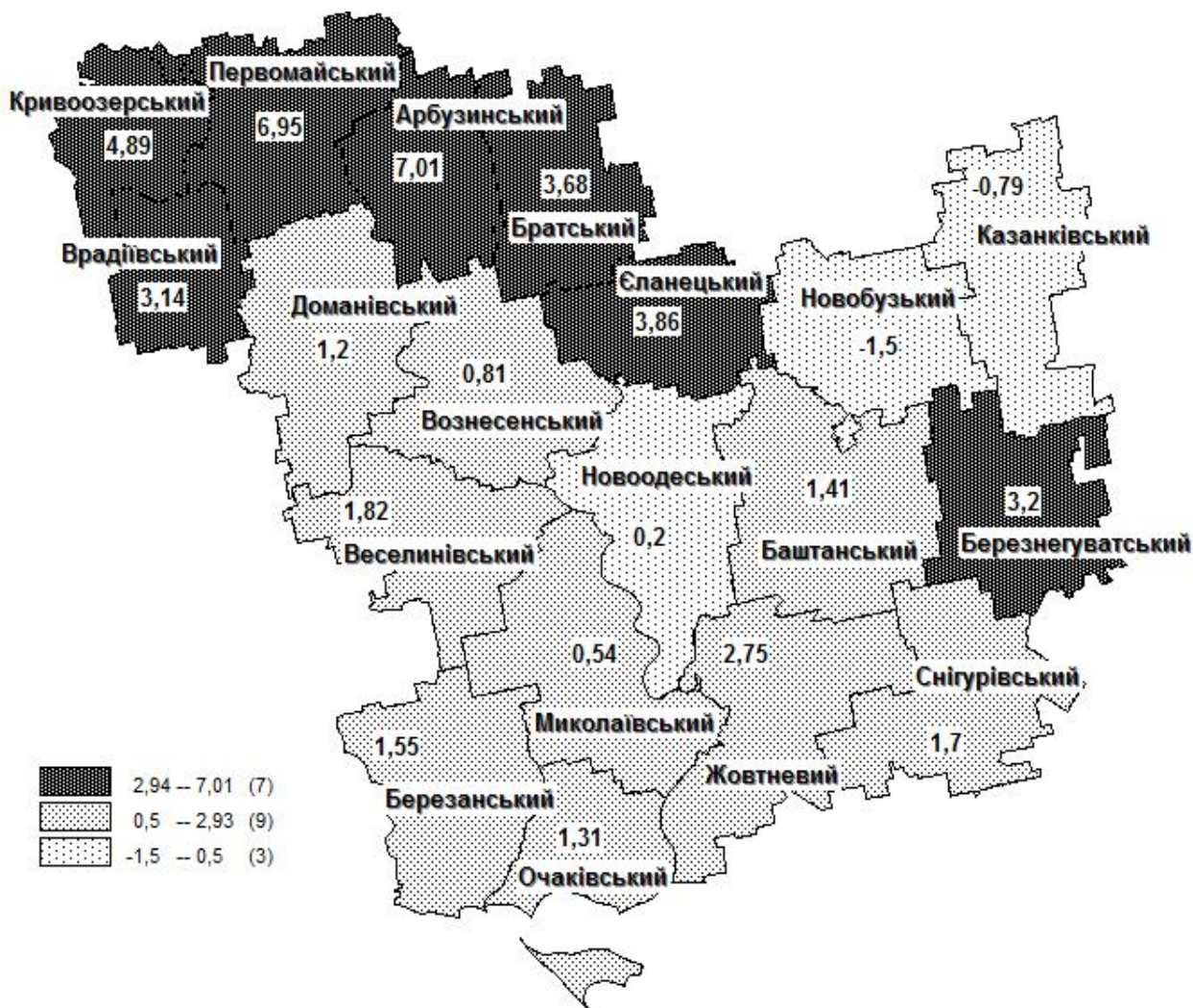

Рис. 1. Групування районів Миколаївської області за сукупним балом конкурентоспроможності зерновиробництва у сільськогосподарських підприємствах за 2009–2011 рр.*

* Розробка автора на основі статистичних даних підприємств

Середній бал конкурентоспроможності по області за наведеною методикою розрахунку для галузей зерновиробництва становив 2,93, для виробництва насіння соняшнику – 3,85, для виробництва ріпака – 4,097, для виробництва овочів – 2,16. Середній бал конкурентоспроможності галузей по області розраховано як середньозважену величину [1]:

$$B_j = \frac{\sum_{i=1}^N S_{ij} \cdot GB_{ij}}{\sum_{i=1}^N S_{ij}}, \quad (3)$$

де S_{ij} – площа, зайнята під культурою j -ї галузі в i -му районі.

Оскільки під час проведення оцінки в ролі бази для порівняння використано значення відповідних показників у середньому по області, конкурентоспроможними вважаємо галузі рослинництва, де сукупний бал є вищим за відповідний середній показник. Для галузі зерновиробництва у сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області цій умові відповідає продукція семи районів, а саме: Арбузинського (сукупний бал 7,01), Первомайського (6,95), Кривоозерського (4,89), Єланецького (3,86), Братського (3,68), Березнегуватського (3,2) та Врадіївського (3,14).

Це можна пояснити високим рівнем урожайності зернових і зернобобових у підприємствах цих районів протягом досліджуваного періоду, наприклад в Арбузинському та Єланецькому районах вона перевищує 30 ц/га, високим рівнем товарності цих культур, закупівлею частини врожаю у господарств населення з подальшою їх доробкою і реалізацією, низькими витратами, що призводить до високого рівня рентабельності.

У сільськогосподарських підприємствах більшості районів сукупний бал конкурентоспроможності зерновиробництва є нижчим за відповідний середньобласний показник. Найменш конкурентоспроможними є галузі виробництва зернових у підприємствах Новобузького (-1,5), Казанківського (-0,79) та Новоодеського районів (0,20). Це можна пояснити низькою врожайністю (найнижчу в області врожайність мають господарства Новобузького району), високим рівнем витрат на виробництво і реалізацію продукції.

Кращу картину спостерігаємо щодо зонування районів за балом конкурентоспроможності галузі виробництва соняшнику на зерно (рис. 2), де вищий за середній по області бал конкурентоспроможності продемонстрували господарства 10 районів, найвищий з яких (6,44) був у Доманівському районі.

Сільськогосподарські підприємства Врадіївського, Кривоозерського та Баштанського району теж виявили високі показники конкурентоспроможності соняшнику – відповідно 6,14, 6,04 та 5,74. Це пояснюється високим рівнем урожайності соняшнику, високим рівнем товарності цієї культури, у деяких підприємствах рівень товарності соняшнику перевищував 100 %, що знов-таки пов'язано з перепродажем частини врожаю, закупленої у господарств населення, зберіганням частки врожаю у зерносховищах до майбутнього року в очікуванні кращих цін реалізації.

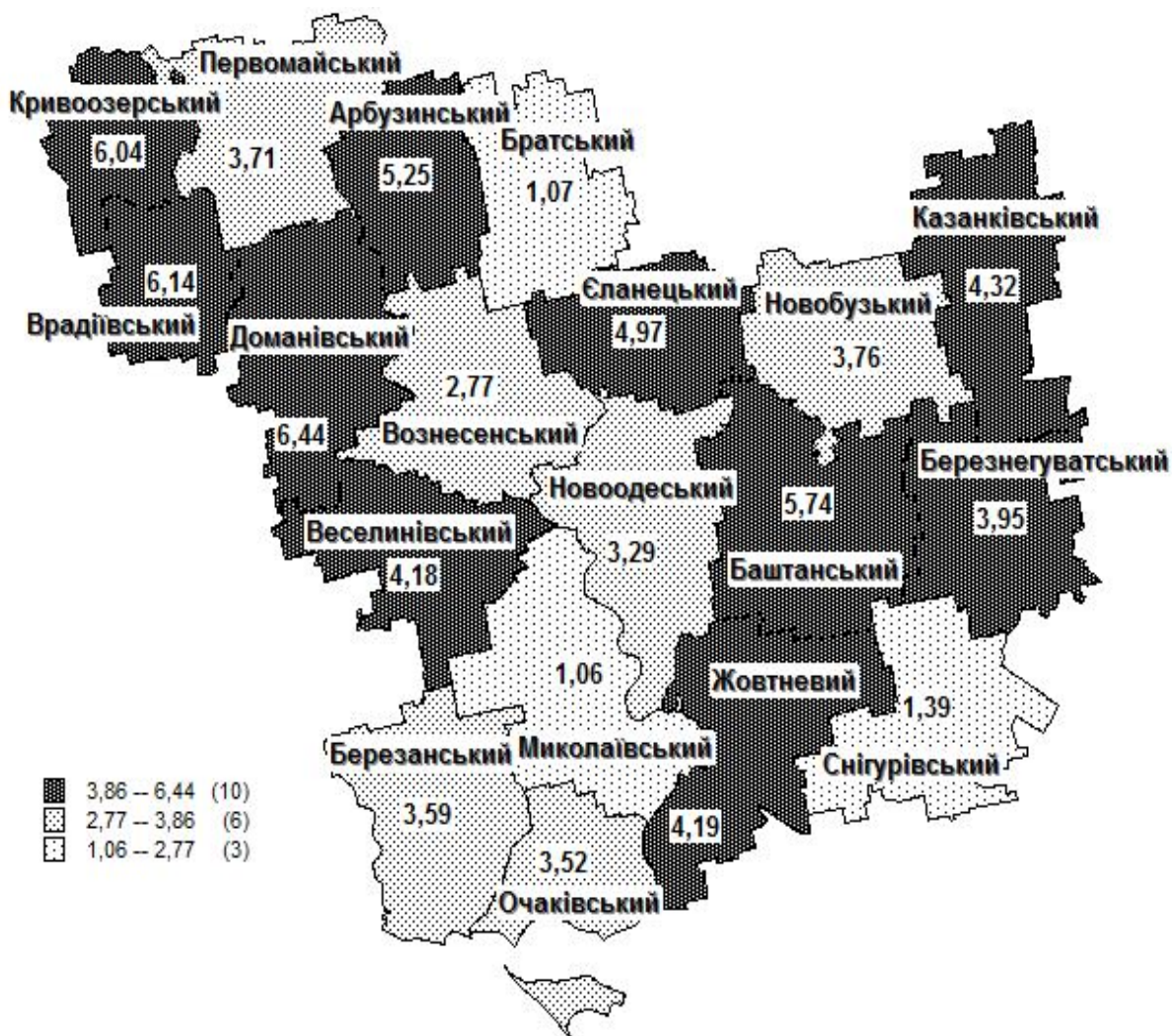

Рис. 2. Групування районів Миколаївської області за сукупним балом конкурентоспроможності виробництва соняшнику в сільськогосподарських підприємствах за 2009–2011 рр.*

* Розробка автора на основі статистичних даних підприємств

Таким чином, аналіз результатів оцінювання рівня конкурентоспроможності основних галузей рослинництва у сільськогосподарських підприємствах за запропонованою методикою за період 2009–2011 рр. дозволяє згрупувати і виявити райони-лідери, господарства в яких мають найвищу конкурентоспроможність галузей рослинництва. За зерновиробництвом виділено три групи (табл. 2): I група – 2,94–7,01 бала (вище за середній сукупний бал по області), II група – 0,5–2,93 бала (нижче за середній бал по області) і III група – -1,5–0,5 бала (низький). До першої групи увійшли господарства, в яких рівень конкурентоспроможності галузі зерновиробництва вищий від середнього по області (2,93), у господарств третьої групи галузі зерновиробництва

мають низьку конкурентоспроможність порівняно із загальнообласним рівнем. Інші підприємства, що увійшли до другої групи, займають проміжне положення за основними показниками конкурентоспроможності за останні три роки.

2. Групування сільськогосподарських підприємств Миколаївської області за рівнем конкурентоспроможності зерновиробництва за 2009–2011 рр.*

Показник	I група (2,94-7,01)	II група (0,5-2,93)	III група (-1,5-0,5)
Кількість підприємств у групі	155	177	45
Сукупний бал конкурентоспроможності	5,506	2,138	-0,596
Врожайність, ц/га	29,42	26,87	22,15
Рівень товарності по групі, %	88,25	74,03	72,36
Рентабельність виробництва, %	23,13	16,07	-0,37
Питомий маржинальний прибуток, грн/ц	41,47	25,85	3,86

* Джерело: власні дослідження

Щодо виробництва насіння соняшнику теж виділено три групи (табл. 3): I група – 3,86–6,44 бала (вищий за середній сукупний по області), II група – 2,77–3,86 бала (нижчий за середній по області) і III група – 1,06–2,77 бала (низький). Переважна більшість господарств у 10 районах області за рівнем конкурентоспроможності виробництва соняшнику потрапляє до першої групи.

З даних табл. 3 видно, яким чином впливає зміна врожайності, рівня товарності і рентабельності виробництва на сукупний бал конкурентоспроможності. Господарства районів першої групи мають вищу рентабельність виробництва продукції, вищий рівень товарності і питомий маржинальний прибуток. Тобто за наведеною методикою простежується пряма залежність рівня конкурентоспроможності галузей рослинництва від рівня виходу продукції з 1 га, рентабельності виробництва і рівня товарності – показників, що характеризують ефективність виробництва і, як наслідок, є частковими показниками для визначення рівня конкурентоспроможності.

**3. Групування сільськогосподарських підприємств
Миколаївської області за рівнем конкурентоспроможності
виробництва насіння соняшнику за 2009–2011 рр.***

Показник	I група (2,94–7,01)	II група (0,5–2,93)	III група (-1,5–0,5)
Кількість підприємств у групі	204	118	55
Сукупний бал конкурентоспроможності	5,121	3,440	1,170
Врожайність, ц/га	18,05	17,03	16,93
Рівень товарності по групі, %	102,48	100,64	60,02
Рентабельність виробництва, %	100,97	97,67	75,62
Питомий маржинальний прибуток, грн/ц	210,05	201,59	176,35

Джерело: власні дослідження

Висновки. Таким чином, ми проаналізували конкурентоспроможність галузей рослинництва на основі даних сільськогосподарських підприємств Миколаївської області за методикою нормованих індексів. Проведені розрахунки сукупного бала конкурентоспроможності основних галузей рослинництва та їх геопросторовий аналіз дозволив розподілити відповідно до зон виробництва основних галузей рослинництва за рівнем конкурентоспроможності по районах області. Середній бал конкурентоспроможності по області за наведеною методикою для галузей зерновиробництва становив 2,93, для виробництва насіння соняшнику – 3,85, для виробництва ріпака – 4,097, для виробництва овочів – 2,16. Виявлено, що рівень конкурентоспроможності галузей рослинництва більшості підприємств Миколаївської області є низьким через невисоку врожайність, великі витрати на виробництво і реалізацію продукції.

Бібліографічний список: 1. Амосов Д.Н. Оценка конкурентоспособности товарной продукции растениеводства в сельскохозяйственных предприятиях Костромской области: автореф. дис. на соиск. уч. степени канд. экон. Наук / Д.Н. Амосов. – Кострома, 2006. – 23 с. 2. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: підручник / В.Г. Андрійчук. – 2-ге вид., допов. і переробл. / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с. 3. Грабовецький Б.Є. Економічне прогнозування та планування / Б.Є. Грабовецький. – К.: Центр навч. л-ри, 2003. – 188 с. 4.

Кваша С.М. Конкуренентоспроможність вітчизняної сільськогосподарської продукції на світовому ринку / С.М. Кваша, Н.Є. Голомша // Економіка АПК. – 2006. – № 5. – С. 99-104. 5. Кондратюк О.І. Конкуренентоспроможність сільського господарства та шляхи її підвищення / О.І. Кондратюк // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 1 (115). – С. 56-63. 6. Костюк Л.А. Теоретичні та методичні засади оцінки конкурентоспроможності / Л.А. Костюк // Зб. наук. пр. Таврійс. держ. агротехнол. ун-ту. Сер. «Економічні науки». – 2012. – № 2(18). – Т. 6. – С. 290-303. 7. Ключник А.В. Методичні підходи до визначення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції / А.В. Ключник // Метод. основи сучасного дослідження в аграрній економіці: Матеріали Міжнар. наук.-теорет. конф.: у 3 ч., Житомир, 3-5 берез. 2005 р. – Житомир: ДАЕУ, 2005. – Ч. 2. – С. 97-100. 8. Лопушанська В.В. Стратегічне планування розвитку і підвищення конкурентоспроможності галузей рослинництва у сільськогосподарських підприємствах: дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук спец.: 08.00.04 “Економіка та управління підприємствами” / В.В. Лопушанська. – Миколаїв, 2013. – 255 с. 9. Олійник В.В. Підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств на ринку зерна: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук / В.В. Олійник. – Х., 2011. – 22 с.

Лопушанская В.В. Анализ конкурентоспособности отраслей растениеводства в сельскохозяйственных предприятиях Николаевской области. Исследована методика оценки конкурентоспособности растениеводческих отраслей на сельскохозяйственных предприятиях Николаевской области. Осуществлено зонирование производства зерновых, подсолнуха, рапса и овощей на сельскохозяйственных предприятиях по уровню конкурентоспособности по районам области.

Lopushanska V. Analysis of crop production competitiveness in the Agricultural Enterprises of Mykolayiv area. The methodology of estimation of crop production competitiveness in the agricultural enterprises of Mykolayiv area is investigated. Zoning of grain-growing, sunflower, rape and vegetables productions in agricultural enterprises under the competitiveness level on the regions of Mykolayiv area is carried out.